

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

SAKKI ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027. Otamme lausunrossamme kantaa erityisesti ohjelman korien nuorten hyvinvointia ja osallisuutta koskeviin kohtiin.

Tavoite 1: Nuori voi hyvin koulussa ja oppilaitoksessa

SAKKI ry pitää tärkeänä tavoitteena varmistaa kaikille nuorille yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvään elämään, jonka aikana heillä on mahdollisuus tavoitella unelmiaan. Tähän liittyy olennaisesti oppiminen ja koulutus. SAKKI ry:n mielestä kaikilla nuorilla tulisi olla mahdollisuus valita itseä kiinnostava opinpolku, heidän tulisi saada laadukasta koulutusta sekä tukea opintojen suorittamiseen, riittävä toimeentulo opintojen aikana ja turvallinen opiskeluympäristö. Koulutus on avainasemassa myös syrjäytymisen ehkäisyssä ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumisessa.

Kuten ohjelmaluonnoksen monissa kohdissa todetaan, nuorten mielenterveys on useilla mittareilla heikentynyt. Tämä vaatii lisää panostuksia opiskeluhooltoon, ja voimme yhtyä siihen, että kunnilta ja hyvinvointialueilta tulee edellyttää tiivistä yhteistyötä opiskeluhoollon toimivuuden turvaamiseksi. Pidämme tärkeänä sitä, että ohjelmassa on ymmärretty ennaltaehkäisevien toimien, kuten yhteisöllisen opiskeluhoollon, merkitys nuorten mielenterveysongelmien torjumisessa. Ohjelmassa todetaan esimerkiksi, että koulutuksen järjestäjien tulisi määritellä käytettävissä olevat yhteisöllisen opiskeluhoollon toimintatavat sekä toimenpiteet. SAKKI ry:ssä koemme, että vaikka tämä kohta antaa koulutuksen järjestäjille tilaa huomioida oman oppilaitoksen erityispiirteet ja toimintakulttuurin, se voi myös antaa liikaa liikkumavaraa siinä, kuinka paljon yhteisölliseen opiskeluhoollon todellisuudessa panostetaan. SAKKI ry:ssä toivomme, että ohjelmassa huomioitaisiin konkreettisemmalla tasolla ne toimet, joihin koulutuksen järjestäjien tulisi yhteisöllisen

opiskeluhuollon ja opiskeluhoitolain puitteissa sitoutua pelkän määrittelyn sijaan. Tässä yhteydessä haluamme nostaa myös esille, että ammatilliselle koulutukselle tulee varmistaa vakaa ja riittävä rahoitus, jotta oppilaitoksilla on resurssit yhteisöllisen opiskeluhuollon toteuttamiseen, jota lakisääteisenä tehtävänä ei voida toteuttaa esimerkiksi pelkän hankerahoituksen turvin.

Käsillämme on nuorten mielenterveyskriisi, ja mm. Kouluterveyskyselyn tulokset kertovat, että opiskeluhuollon palvelut eivät riitä vastaamaan nuorten tuen tarpeisiin. Tutkimuksesta käy esimerkiksi ilmi, että ammatillisista opiskelijoista 23 % ei ole saanut tukea tai apua hyvinvointiin koulukuraattorilta lukuvuoden aikana, vaikka olisi sitä tarvinnut. On sanomattakin selvää, että mielenterveyden haasteet heijastuvat myös opintojen suorittamiseen - esimerkiksi Amisbarometri-tutkimuksesta selviää, että lähes 30 % opiskelijoista ei koe, että aamulla tuntuu hyvältä lähteä opiskelemaan. Luku on noussut edellisestä kyselystä 7 %. Tilanteen kriittisyyden huomioiden SAKKI ry on pettynyt siihen, että VANUPO:ssa todetaan yksilökohtaisesta opiskeluhuollosta vain, että "Nuoren opiskeluhyvinvoinnin varmistamisessa hyvin tärkeitä ovat myös toimivat yksilöllisen opiskeluhuollon palvelut, joiden on oltava opiskelijoiden helposti saavutettavissa". Toivomme, että ohjelmassa käsitellään kattavammin ja konkreettisemmin niitä toimia, joiden avulla opiskeluhuollon palveluihin tullaan panostamaan niin, että nuoret saavat oikea-aikaista ja riittävää tukea. Muutoin on riskinä, että polku eteenpäin on yhä useammalle nuorelle vaikea, ja sen seuraukset tulevat heijastumaan myöhemmissä elämänvaiheissa.

Haluamme nostaa vielä esille opiskelijakuntatoiminnan merkityksen nuorten hyvinvoinnille oppilaitoksissa. Koemme, että tämä puoli on lähestulkoon kokonaan unohdettu ohjelmasta. Opiskelijakuntatoiminnan kautta on mahdollista vahvistaa opiskelijoiden osallisuus ja äänen kuuluminen oppilaitoksissa, edistää turvallisuutta, yhdenvertaisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä luoda siten hyvinvointia. Opiskelijakuntatoiminta voi parhaimmillaan tukea opintoihin sitoutumista ja keventää painetta yksilökohtaisessa opiskeluhuollossa. Se on myös yksi väylä edistää nuorten kiinnostusta vaikuttamiseen ja demokraattiseen päätöksentekoon muualla yhteiskunnassa. Toivomme, että ohjelmaluonnoksessa tarkastellaan nuorten hyvinvointia oppilaitoksessa opiskelijakuntatoiminnan merkitys huomioiden ja esitetään keinoja tukea sitä.

Tavoite 2: Jokaisella nuorella on pääsy mieluisaan harrastukseen matalalla kynnyksellä

Pidämme tärkeänä tavoitteena sitä, että kaikilla nuorilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet mielekkääseen harrastukseen. On kuitenkin tärkeää ymmärtää, että esimerkiksi liikuntaharrastusten pariin pääsyyn vaikuttaa merkittävästi perheiden taloudellinen tilanne. Ammatilliset opiskelijat kokevat tutkitusti lukiolaisia enemmän, että heitä kiinnostavat liikuntaharrastukset maksavat liikaa, mikä liittyy siihen, että tämän opiskelijaryhmän nuoret tulevat useammin sosioekonomisesti heikommasta taustasta. Ohjelmassa kuitenkin todetaan, että "Kannustetaan myös perheitä osallistumaan nuorten harrastusten tukemiseen". Kohta tuntuu todellisuudesta irroiteltulta, sillä lukuisilla perheillä ei yksinkertaisesti ole varaa maksaa nuoren harrastamisen kuluja, vaikka halua tukea nuoren harrastamista olisikin.

Ohjelmassa tulisi herkkyydellä huomioida nuorten eri taloudelliset mahdollisuudet ja etsiä kunnianhimoisemmin toimenpiteitä, joilla myös niiden nuorten on mahdollista harrastaa, joiden perheillä ei ole varaa maksaa siitä muodostuvia kustannuksia. Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota myös pienituloisiin perheisiin kohdistuviin nykyisen hallituksen ajamiin leikkauksiin - miten ne edesauttavat näiden perheiden nuorten hyvinvointia esim. harrastamisen näkökulmasta? Yhdymmekin Mielenterveyspoolin lausunnon kohtaan: "Osa ohjelman sinänsä hyvistä tavoitteista on ristiriidassa muiden viimeaikaisten poliittisten päätösten kanssa".

Tavoite 3: Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä vähenee

SAKKI ry kiittää, että ohjelman tavoitteisiin on nostettu työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrän vähentäminen. Pidämme tässä hyvinä keinoina esimerkiksi nuorten työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön kehittämistä sekä matalan kynnyksen palveluiden kuten Ohjaamotoiminnan vahvistamista. Kolmannen sektorin toimijoilla on suuri merkitys nuorten tavoittamisessa ja tukemisessa, ja tämä olisikin ollut paikallaan huomioida ohjelmassa painavammin, kuten myös Sosiaali- ja terveysministeriönkin omassa lausunnossaan toteaa.

Ohjelmassa mainittujen toimenpiteiden lisäksi haluamme nostaa esille oppilaitoksissa tehtävän ennaltaehkäisevän työn, jolla on suuri merkitys esimerkiksi koulupudokkuuden torjunnassa. On huolestuttavaa, että tätä näkökulmaa ei ole huomioitu osiossa, jossa etsitään keinoja vähentää koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrää. Opintoihin kiinnittymistä tukee oppilaitoksen turvallinen, yhdenvertainen ja nuoria kuuleva toimintakulttuuri. Amisbarometrissa käy esimerkiksi ilmi, että sukupuoli- ja kielivähemmistöihin kuuluvilla opiskelijoilla syrjintä ja rasismi ovat merkittäviä syitä harkita oppilaitoksen tai alan vaihtamista tai opintojen keskeyttämistä kokonaan. Opiskelijat kokevat syrjintää ja rasismia muiden opiskelijoiden lisäksi myös oppilaitosten henkilöstön taholta. Näemme siis SAKKI:ssa, että koulutuksen järjestäjien tulisi panostaa aiempaa vahvemmin yhdenvertaisuuden edistämiseen kouluttautumisen ja hyvinvoinnin turvaamiseksi, ja tässä yhtenä keinona on esimerkiksi oppilaitoshenkilön kouluttaminen yhdenvertaisuusasioissa.

Kun etsitään keinoja vähentää koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrää, on olennaista kiinnittää huomiota myös tarjolla olevan koulutuksen laatuun ja nuorten saamaan tukeen opintojensa aikana - näin ei ole ohjelmassa tehty. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen reformin myötä opiskelijoiden tulee ottaa itsenäisemmin vastuuta opintojen edistymisestä, mutta samalla Amisbarometrissa käy ilmi, että merkittävä osa nuorista kokee tarvitsevansa lisää tukea opintojensa suorittamiseen. Kokemukset riittämättömästä tuesta lisäävät riskiä tippua pois opintojen piiristä. Viimeisimmästä Amisbarometrissa selviää myös, että nuorten ikäluokasta lähes 20 % opiskelijoista on harkinnut alan tai oppilaitoksen vaihtoa tai opintojen keskeyttämistä huonon opetuksen vuoksi. Tämän poikkihallinnollisen ohjelman olisi siis syytä huomioida paremmin viime vuosien merkittävät koulutuspoliittiset uudistukset ja niiden vaikutukset nuoriin sekä opintoihin kiinnittymiseen. Haluamme SAKKI:ssa painottaa, miten tärkeää on, että koulutuksen järjestäjillä on riittävät resurssit tukea erilaisten nuorten opintopolkuja ja varmistaa, että kukaan ei valmistu ilman nyky-yhteiskunnassa selviämiseen vaadittavaa lasku- ja lukutaitoa. Koulutuksen tehtävä on antaa opiskelijoille sellaiset elämäntaidot, joilla selvitään ja vaikutetaan muuttuvassa yhteiskunnassa.

SAKKI ry kiittää, että ohjelmassa nostetaan esille terveydenhuoltolain uudistaminen. Esimerkiksi Kouluterveyskyselystä käy ilmi, että koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tarkastuksissa on kasvavia puutteita, joihin voisi vaikuttaa myös lainsäädännöllisin keinoin. Kouluterveystarkastusten avulla on mahdollista korjata nuorten hyvinvoinnin vaurioita ja ehkäistä niiden pahenemista, mutta tämä on huomioitava myös hyvinvointialueiden resursseissa.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Tavoite 4: Nuorella on pääsy oikea-aikaisiin ja laadukkaisiin mielenterveyspalveluihin

Ottaen huomioon, miten vakava tilanne nuorten mielenterveyden suhteen on käsillä, ohjelman toimet tuntuvat kapeilta ja pistemäisiltä.

Ohjelmassa mainittu terapiatakuu on keskeinen toimi oikea-aikaisen tuen toteuttamisessa, ja on tärkeää, että sen edistämistä pidetään kiinni. Yhdymme kuitenkin Mielenterveyspoolin lausunnon näkemyskseen, että "Terapiatakuu tulee kohdentaa kaikille alle 29-vuotiaille nuorisolain ikämääritelmän mukaisesti. Sille ei tule asettaa alaikäraja. Terapiatakuun tulee olla saavutettava kaikille lapsille ja nuorille. Tämä edellyttää, että sen toimeenpanossa kohdennetaan resursseja myös laadullisiin tekijöihin, kuten eri vähemmistöjen arvostavaan ja asiantuntevaan kohtaamiseen". Terapiatakuun vaikutuksia pitää arvioida järjestelmällisesti.

SAKKI ry näkee myös, että kun puhutaan nuorten pääsystä mielenterveyspalvelujen piiriin, on aivan keskeistä huomioida opiskeluhuollon palvelut - näin ei ole ohjelmassa riittävästi tehty. Kuten SAKKI ry on aiemmin jo tässä lausunnossa todennut, opiskeluhuollon palvelut eivät ole tällä hetkellä riittävällä tasolla, ja tilanteen vakavuus ilmenee mm. Kouluterveyskyselyn tuloksissa.

Opiskeluhuollon tulee olla laadukasta, kattavaa ja saavutettavissa asuinpaikasta riippumatta. Pääsyn palveluiden piiriin tulee olla esteetöntä sekä välitöntä, ja niistä on viestittävä riittävästi ja saavutettavasti. Hyvinvointialueiden on turvattava riittävät opiskeluhuollon resurssit ja terveyshuolien huomioiminen kokonaisvaltaisesti. Lisäksi lakisääteisten psykologi- ja kuraattoripalveluiden sekä lääkärintarkastusten saatavuus on taattava kaikille. Nuoret ja perheet on otettava kiinteäksi osaksi opiskeluhuollon suunnittelua.

Yhdymme OAJ:n lausunnon ehdotukseen: " - - hallituskauden puolivälissä keväällä 2025 annetaan selvitys, miten opiskeluhuollon siirto hyvinvointialueille on toteutunut. Selvityksestä on käytävä ilmi oppilas- ja opiskelijahuollon palveluiden laatu sekä kuinka kuraattori- ja psykologipalveluiden toteuttaminen lähipalveluina koulujen ja oppilaitosten tiloissa on toteutunut".

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Tavoite 6: Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon vahvistuvat

Nuorten saavutettavat ja matalan kynnyksen vaikuttamisen väylät, heidän aito kuuleminen sekä näkemysten todellinen huomioiminen ovat SAKKI ry:n näkökulmasta erinomaisia tavoitteita, joiden avulla voidaan osaltaan lisätä nuorten hyvinvointia ja viihtymistä omissa kasvuympäristöissä. SAKKI ry kuitenkin näkee, että ohjelmassa mainitut toimet nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamiseksi jäävät liian suppeiksi. Pelkäämme myös, että toimet, kuten nuorten kuuleminen ministeriöiden valmistelutyössä, koskevat lopulta vain marginaalista ryhmää nuoria. Osallisuutta tukevia toimia tulisi kohdentaa vahvemmin ja laajemmin siihen joukkoon nuoria, joiden ääni kuuluu tällä hetkellä heikosti. ja jotka jäävät nykyisten toimien "katvealueelle". Lisäksi toimia tulisi kohdentaa niihin nuoriin, jotka tulevat toiseutetuksi yhteiskunnallisesta keskustelusta - tämä koskee vahvasti ammatillisia opiskelijoita myös tutkimusnäytön perusteella.

SAKKI ry esittää syvän huolensa siitä, että ohjelmaosiossa ei nosteta esille koulujen ja oppilaitosten merkitystä paikkana, missä nuorille tarjoutuu ensisijainen tilaisuus oppia vaikuttamisesta sekä käyttää ääntään esimerkiksi oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnan kautta. Se, mitä kouluissa ja oppilaitoksissa opitaan osallistumisen ja vaikuttamisen merkityksestä, tulee välittymään myös nuorten myöhemmissä elämänvaiheissa kuten työelämässä. Ohjelmassa olisi ollut tilaisuus nostaa toimenpiteisiin esimerkiksi demokratiakasvatuksen lisääminen ja opiskelijakuntatoiminnan kehittäminen, ja toivomme, että ne tullaan huomioimaan. Lisäksi muistutamme, että myös kolmannella sektorilla on merkittävä rooli aktiivisen kansalaisuuden, demokraattisten arvojen sekä kriittisen ajattelun edistämisessä.

Medialukutaito mainitaan korin 8. tavoitteessa, mutta se olisi ollut tärkeää nostaa yhdeksi toimeksi myös tähän ohjelmaosioon. SAKKI ry näkee, että nuorten medialukutaitoa tukemalla on mahdollista vahvistaa heidän ymmärrystä poliittisesta keskustelusta sekä valmiuksia arvioida sitä kriittisesti. Tämä puolestaan madaltaa kynnystä osallistua yhteiskunnalliseen vuoropuheluun ja päätöksentekoon. SAKKI ry näkee, että mediakasvatus on nykyajassa yksi koulutuksen järjestäjien keskeisistä tehtävistä, ja myös nuorten kanssa toimivilla aikuisilla - niin oppilaitoksissa kuin muualla nuorisotyössä - tulisi olla ajantasainen osaaminen medialukutaitoon liittyen.

Tavoite 8: Yhteisöllisyyttä, yhdenvertaisuutta ja resilienssiä nuorten elämässä tuetaan

Pidämme hyvänä sitä, että kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävää nuorisotyötä kehitetään edelleen, vaikkakin tämä kohta jää ohjelmassa liian abstraktiksi. Koemme myös, että yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvät toimet jäävät liian suppeiksi. Esimerkiksi Amisbarometrissa käy ilmi, että erityisesti vähemmistöihin kuuluvilla ammatillisilla opiskelijoilla on enemmän kokemuksia syrjinnästä

ja häirinnästä, turvattomuudesta sekä opiskelutovereihin tutustumisen vajeesta. Tämä vaikeuttaa opintoihin kiinnittymistä ja lisää riskiä tippua pois koulutuksen piiristä. Lisäksi se vaikuttaa kokemuksiin siitä, miten voi vaikuttaa omassa oppilaitoksessaan sekä laajemmin yhteiskunnassa.

On toki tärkeää, että yhdenvertaisuutta vahvistetaan nuorten vapaa-ajan toiminnassa, mutta myös kouluissa ja oppilaitoksissa tulisi tehdä johdonmukaista ja aktiivista työtä yhdenvertaisuuden edistämiseksi - tämä on myös koulutuksen järjestäjien lakiin perustuva velvollisuus, ja tämä olisi siten hyvä huomioida myös ohjelmassa. Yksi keino lisätä ymmärrystä esimerkiksi rasismista ja yhdenvertaisuuden tukemisen työkaluista on panostaa niin nuorten kuin oppilaitoshenkilöstön kouluttamiseen. Näemme myös, että oppilaitosten yhteisölliseen toimintakulttuuriin panostamalla, on mahdollista lisätä yhdenvertaisuutta ja turvallisuutta.

Nuorisotyön ja -toiminnan tukemisen linjaukset

SAKKI ry kiittää ohjelmaa siitä, että se nostaa vahvasti esille kunnissa toteutettavan nuorisotyön. SAKKI ry yhtyy Kuntaliiton lausunnon kohtaan: "-- nuorisotyön ja -toiminnan tukemisen onnistuminen vaatii riittäviä resursseja ja toimintaedellytyksiä kuntatasolla. Kunnat ovat nuorisotyön keskeisiä rahoittajia, joten niiden panostus on kriittisen tärkeä nuorten kasvun ja osallisuuden edistämiseksi".

Ajassa, jossa kolmannen sektorin rahoitus on vaakalaudalla, opiskeluhuollon palvelut ovat riittämättömät ja nuorten hyvinvointi heikkenee, kunnallisen nuorisotyön merkitys nuorten kohtaamisessa korostuu. On tärkeää varmistaa, että nuorilla on niin oppilaitoksissa kuin oppilaitosten tuella mahdollisuuksia kohdata kuuntelevia aikuisia, vaikkakin pedagoginen vastuu jäisi henkilöstöille. Nuorten kasvattajayhteisössä on tulisi olla pysyvä nuorisotyön resurssi.

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Ei lausuttavaa.

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

Ei lausuttavaa.

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Ei lausuttavaa.

Siponmaa Sara
Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto - SAKKI ry

